

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1:

- α. [σελ. 92 – 93]: Κόμμα Γ. Θεοτόκη:** υπήρξε η πιο διαλλακτική από τις αντιβενιζελικές μερίδες, πιο μετριοπαθής από το ραλλικό και το Εθνικό κόμμα και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.
- β. [σελ. 50 – 51]: Διχοτόμηση του χαρτονομίσματος:** Πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο στο οποίο προέβη η ελληνική κυβέρνηση το Μάρτιο του 1922, όταν τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.
- γ. [σελ. 153, 156]: Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ):** Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2:

- α. Λάθος
- β. Σωστό
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1:

[σελ. 91 – 92]: «Όσον αφορά ... κάθε άλλο κόμμα».

ΘΕΜΑ Β2:

[σελ. 208]: «Η πρώτη κυβέρνηση ... εγκατάστασής του».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1:

- α. [σελ. 121 – 122]: «Αξίζει να δούμε ... ορθόδοξων προσφύγων»

**Οι μαθητές θα πρέπει να αξιοποιήσουν το σύνολο των πληροφοριών του κειμένου
Α' προκειμένου να τεκμηριώσουν τις ιστορικές τους γνώσεις σχετικά με το
υποερώτημα:**

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Αξίζει να δούμε αναλυτικότερα τη δημιουργία της Ερμούπολης στη Σύρο. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Οι πρώτοι πρόσφυγες που φτάνουν στο νησί προέρχονται από τις Κυδωνιές. Αργότερα ακολούθησαν πρόσφυγες και από άλλα μέρη του ελληνικού χώρου: Οι

πρώτοι φυγάδες εις την άλλοτε έρημον ταύτην ακτήν της Σύρου ήσαν οι Κυδωνιείς. Ηκολούθησαν οι Χίοι [...], Σμυρναίοι, Κρήτες, Θεσσαλοί, Μακεδόνες και άλλοι.

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Μεγάλο μέρος των κατοίκων της Τήνου φτάνουν στην Σύρο, κυρίως μετά από την επιδημία πανώλης που πλήττει το νησί τους. Πρόσφυγες, εξάλλου, καταφθάνουν και από άλλα νησιά: Ενταύθα κατέφυγε και μέγα πλήθος προσφύγων εκ της Τήνου, ιδίως μετά την πανώλη, ως και εξ άλλων γειτονικών νήσων.
- Οι πρόσφυγες που επιλέγουν τη Σύρο ως προορισμό είναι κυρίως φτωχοί, σε αντίθεση με τους εύπορους πρόσφυγες που επέλεξαν ως προορισμούς τα Ιόνια νησιά και την Ευρώπη. Επιπλέον, λίγο αργότερα θα γίνει αντιληπτή η στρατηγική σημασία του λιμανιού της Σύρου για την διεξαγωγή του εμπορίου, οπότε το νησί θα προσελκύσει το ενδιαφέρον εύπορων Ελλήνων από το εξωτερικό: Οι ευρόντες άσυλον εις την Σύρον συγκαταλέγοντο μεταξύ των πτωχοτέρων, διότι οι πλούσιοι συνήθως κατέφευγον εις τας Ιονίους νήσους και εις την Ευρώπην. Μετ' ολίγον όμως, ότε κατενοήθη η σπουδαιότης του λιμένος της νήσου δια την διεξαγωγήν του εμπορίου της Ανατολής, ήρχισαν να προσφεύγουν και πλούσιοι ομογενείς*. [...]

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Οι ντόπιοι Συριανοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Στην αρχή οι ντόπιοι Συριανοί υποδέχτηκαν με καλοσύνη τους πρόσφυγες, ωστόσο παρέμεναν επιφυλακτικοί απέναντί τους, με την ιδέα ότι έτσι τηρούσαν ουδέτερη στάση στον ελληνοτουρκικό πόλεμο: Οι εντόπιοι γενικώς εφέροντο προσηνώς προς τους πρόσφυγας και εθήρουν μάλλον επιφυλακτικήν στάσιν απέναντι αυτών, διότι εγόμιζον, ότι ούτως απέφευγον την σύγκρουσιν είτε προς την ελληνικήν είτε προς την τουρκικήν κυβέρνησιν.

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Σύντομα η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε την επιφυλακτικότητα και, στη συνέχεια, τις αντιδράσεις των ντόπιων, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Η διαρκής και αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε τις ανησυχίες των ντόπιων. Μάλιστα, η ουδέτερη στάση που τήρησαν οι καθολικοί συριανοί στις αρχές της ελληνικής επανάστασης σε συνδυασμό με τις κτηματικές διαφορές που θα προκύψουν μεταξύ προσφύγων και γηγενών θα αναζωπυρώσουν τις θρησκευτικές διαφορές τους: Παρά ταύτα όμως [...], ανησυχούν εκ της διαρκούς προσελεύσεως και συσσωρεύσεως των προσφύγων εις την παραλίαν της νήσου. [...] Η αμφίρροπος όμως στάσις των καθολικών κατά τας αρχάς της ελληνικής επαναστάσεως, ως και αι δια κτηματικούς λόγους κυρίως εγερθείσαι εν Σύρω έριδες μεταξύ εντοπίων και προσφύγων, ανέξεσαν [...] την από αιώνων υπολαθάνουσαν θρησκευτικήν διαίρεσιν των κατοίκων.
- Με την άφιξή τους στο νησί οι πρόσφυγες εγκαθίστανται σε εκτάσεις που ανήκαν στους ντόπιους, με αποτέλεσμα να σημειωθούν συγκρούσεις: Πραγματικώς οι πρόσφυγες ελθόντες εγκατεστάθησαν εις γαίαις καλλιεργημένας και ακαλλιεργήτους, αι οποίαι ήσαν και οι περισσότεραι, ανηκούσας εις τους εντοπίους. [...] Το ότι εσημειώθησαν επεισόδια μεταξύ γηγενών και προσφύγων δια κτηματικούς λόγους δεν είναι διόλου άξιον απορίας.

β. **[σελ. 20 – 21]:** «Στο ελληνικό κράτος ... στην Αίγυπτο»

Οι μαθητές θα πρέπει να αξιοποιήσουν το σύνολο των πληροφοριών του κειμένου Β' προκειμένου να τεκμηριώσουν τις ιστορικές τους γνώσεις σχετικά με το υποερώτημα:

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Μετά την Επανάσταση του 1821 στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνδέαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου.

Τεκμηρίωση στοιχείων ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Η Σύρος βρίσκεται σε στρατηγική γεωγραφική θέση στο κέντρο των θαλάσσιων δρόμων που οδηγούσαν στα μεγάλα λιμάνια της Ανατολής: Σε ζηλευτή θέση, πάνω στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη ή τη Μαύρη Θάλασσα με τα μεγάλα λιμάνια της δυτικής Μεσογείου, στο περιθώριο των συγκρούσεων του μεγάλου πολέμου,
- Η παρουσία των καθολικών κατοίκων του νησιού είχε θέσει το νησί υπό την προστασία της Γαλλίας, γεγονός που θα ενισχύσει τον εμπορικό ρόλο της Σύρου

στο Αιγαίο: επειδή οι κάτοικοι της άνω Σύρου ήταν καθολικοί, το νησί τελούσε υπό γαλλική προστασία κατά τη διάρκεια έναρξης του αγώνα, η πόλη του Ερμού θα γίνει, μέσα σε λίγα χρόνια, το σημαντικότερο κέντρο του εμπορίου του Αρχιπελάγους (Αιγαίου).

- * Θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από τους μαθητές το σημείο του **κειμένου Α'**:
- Η στρατηγική θέση της Σύρου στο κέντρο του Αιγαίου θα προσελκύσει το ενδιαφέρον των Ελλήνων του εξωτερικού καθιστώντας το νησί κόμβο του εμπορίου με την Ανατολή: Μετ' ολίγον όμως, ότε κατενοήθη η σπουδαιότης του λιμένος της νήσου δια την διεξαγωγήν του εμπορίου της Ανατολής, ήρχισαν να προσφεύγουν και πλούσιοι ομογενείς. [...]

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

ΘΕΜΑ Δ1:

- α. **[σελ. 250]:** «Στην Ευρώπη πρωτεργάτης ... Σοβιετικής Ένωσης»

Οι μαθητές θα πρέπει να αξιοποιήσουν το σύνολο των πληροφοριών του κειμένου Α' προκειμένου να τεκμηριώσουν τις ιστορικές τους γνώσεις σχετικά με το υποερώτημα:

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Οι συμφωνίες μεταξύ των νικητριών δυνάμεων πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ενθάρρυναν τις εθνικές τους διεκδικήσεις μετά τη λήξη του: Οι προπολεμικές δεσμεύσεις των νικητριών Δυνάμεων περί εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης ως βάσης για την αναδιοργάνωση του μεταπολεμικού κόσμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη διατύπωση κάθε είδους εθνικών διεκδικήσεων.
- Η Ελλάδα ήταν μεταξύ των νικητών, με αποτέλεσμα να πληθαίνουν οι φωνές όσων διεκδικούσαν διεύρυνση των ελληνικών συνόρων και πραγμάτωση του

αλτρωτισμού: Επιπλέον, το ελληνικό κράτος είχε βρεθεί στην πλευρά των νικητών εν αντιθέσει με την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία.

- Στο πλαίσιο αυτό ο Κ. Κωνσταντινίδης θεωρούσε ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση πρωτοβουλιών από ελληνικής πλευράς εγκυμονούσε κινδύνους για τη δημιουργία ενός αυτόνομου Ποντιακού κράτους: [...]. Τα πράγματα για τον Κωνσταντινίδη ήταν ξεκάθαρα: οποιαδήποτε περαιτέρω καθυστέρηση της έναρξης των εργασιών του παμποντιακού συνεδρίου μεγιστοποιούσε τον κίνδυνο να μείνει η ποντιακή περιοχή εκτός νυμφώνος κατά τον τελικό διακανονισμό των εκκρεμών πολεμικών ζητημάτων.

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «Πολίτες τον Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματα σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία». Η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Στην προσπάθειά του να επιταχύνει τις εξελίξεις, ο Κωνσταντινίδης συγκαλεί στις 22 Ιανουαρίου/4 Φεβρουαρίου 1918 Παν-ποντιακό Συνέδριο στη Μασσαλία προκειμένου να προωθήσει τις ποντιακές διεκδικήσεις για ένα ανεξάρτητο κράτος των Ποντίων: Οι [...] εξελίξεις αυτές δημιούργησαν στον Κωνσταντινίδη την αίσθηση του επείγοντος: «Συστάσει υψηλών φιλικών κύκλων δυναμένων ως εκ της θέσεώς των να γνωρίζωσι την εν γένει κατάστασιν, έκρινα καλόν να συγκαλέσω 22 Ιανουαρίου/4 Φεβρουαρίου 1918 το Παμποντιακόν Συνέδριον εν Μασσαλία.

β. **[σελ. 250 – 251]: «Η κυβέρνηση Βενιζέλου ... στην Συνδιάσκεψη»**

Οι μαθητές θα πρέπει να αξιοποιήσουν το σύνολο των πληροφοριών των κειμένων Β' και Γ' προκειμένου να τεκμηριώσουν τις ιστορικές τους γνώσεις σχετικά με το υποερώτημα:

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων,

και, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής του Πόντου εντός της τουρκικής επικράτειας καθιστά επιφυλακτικό το Βενιζέλο, ο οποίος δεν διατυπώνει στο συνέδριο διεκδικήσεις για τον Πόντο. Αναγνωρίζοντας τις αντικειμενικές δυσχέρειες που προέκυπταν λόγω της γεωγραφικής απομόνωσής του από τις υπόλοιπες περιοχές με πυκνό ελληνικό πληθυσμό, ο Βενιζέλος απέφυγε να διατυπώσει διεκδικήσεις για τον Πόντο. [κείμενο Β']
- Εξάλλου, σε περίπτωση πολέμου, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τον Πόντο, ακόμη κι αν διέθετε την έγκριση των Μεγάλων Δυνάμεων: Η Ελλάδα, ακόμα και αν εξασφάλιζε τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν ήταν σε θέση να παρέμβει στρατιωτικά στην περιοχή προκειμένου να επιβάλει με τη δύναμη των όπλων, εάν αυτό απαιτούνταν, τη θέλησή της. [κείμενο Β']
- Η αδυναμία των Ποντίων να αντιμετωπίσουν μόνιμοι τους μελλοντικές τουρκικές απειλές ήταν στοιχείο που διέβλεπε ο Ελ. Βενιζέλος και το οποίο τον ανάγκασε να απορρίψει τη λύση ενός ανεξάρτητου ποντιακού κράτους: Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι σοβαρές αμφιβολίες εκφράζονταν για τη δυνατότητα των Ποντίων να αντιμετωπίσουν μόνιμοι τους ενδεχόμενες τουρκικές πιέσεις, ο Βενιζέλος απέρριψε και τη λύση της ίδρυσης ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. [κείμενο Β']
- Επομένως, προτείνει την ενσωμάτωση των Ποντίων στο υπό ίδρυση Αρμενικό κράτος εντός του οποίου εξασφαλιζόνταν οι προϋποθέσεις συνέχισης της παρουσίας τους και της περαιτέρω ευημερίας τους: Εισηγήθηκε, ωστόσο, την ενσωμάτωση του Πόντου [...] στη νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία, στο πλαίσιο της οποίας εικάζονταν ότι οι Έλληνες θα απολάμβαναν πλήρους ισονομίας και ισοπολιτείας, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση της παρουσίας τους και την ευημερία τους στις πατρογονικές τους εστίες. [κείμενο Β']
- Τις αποφάσεις/προτάσεις του αυτές θα διατυπώσει ο ίδιος το Φεβρουάριο του 1919 στο Συνέδριο: Στις αρχές Φεβρουαρίου 1919, αναπτύσσοντας ο Βενιζέλος στο Ανώτατο Συμβούλιο τις ελληνικές διεκδικήσεις, εξέφρασε την αντίθεσή του για τη δημιουργία Ποντιακής Δημοκρατίας και υποστήριξε την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος [...]. [κείμενο Γ']

Σχολικό βιβλίο – ιστορικές γνώσεις:

Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποιήσαν στο Μπακού, στο Κρασνοντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα

τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος. Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρύσανθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκριση του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη.

Τεκμηρίωση – στοιχεία ιστορικών πηγών προς σχολιασμό:

- Η πρόταση του Βενιζέλου προκάλεσε τις αντιδράσεις των Ποντίων, οι οποίες με υπομνήματα διαμαρτύρονται προς τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων επαναλαμβάνοντας το αίτημα για ένωση του Πόντου με την Ελλάδα ή για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ποντιακού κράτους: Όπως ήταν φυσικό όμως προκάλεσε και πάλι αντιδράσεις των Ποντίων, που στην Κωνσταντινούπολη εκδηλώθηκαν με την υποβολή υπομνημάτων προς τους αρμοστές των Δυνάμεων, στα οποία επαναλάμβαναν το αίτημα της ενώσεως με την Ελλάδα ή τουλάχιστον της δημιουργίας «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου». [κείμενο Γ']